

XIII. Ders: İbn Rüşd'ün (Averroes) felsefesi: (1126-1198): Ebu'l Velid Muhammed ibn Ahmed ibn Muhammed: 1126'da Cordoba'da doğmuştur. Ailesi, fıkıh konusundaki derin bilgisiyle tanınmıştır. Şöyle ki: Babası ile dedesi, Endülüs baş kadılığı (kadıu'l-kudat) görevlerinde bulunmuşlardır. Böyle bir aileden gelmiş olmak da, ona, İslami araştırmalarda yüksek bir seviyeye ulaşma fırsatı vermiştir. Bir alimden aldığı derslerle Kur'an, Tefsir, Hadis, Arap dili ve edebiyatına dair bütün ilimleri öğrenen İbn Rüşd, babasından da Malikilerin kitabı *Muvatta'* yı okuyarak ezberlemiştir. Ayrıca matematik, fizik, astronomi, mantık, felsefe ve tıp gibi sahalarda bilimsel çalışmalarını sürdürmüştür. İbn Tufeyl, kendisinden Aristoteles'in eserlerini şerh etmesini istemiş, böylece o da bu işe başlamış; büyük, orta ve küçük olmak üzere Aristoteles'in eserlerine üç tür şerh yazmıştır. Bu iş onun daha sonra şarih ünvanını almasını sağlamıştır. Büyük şerhler, Kur'an tefsiri model alınarak *Tefsir* diye adlandırılmıştır. *Metafizik*'e yaptığı büyük şerh Bouyges tarafından yayınlanmış olup bugün elimizdedir. Küçük şerhler ise, *Telhis* adını taşır. Onun *Mecmua* ve *Cemai* adlı Aristoteles'in altı kitabını (*Physica*, *De Anima*, *Meteorologica*, *Metaphysica*, *De Coelo*, *De Generatione et de Corruptione*) ihtiva eden bir derlemesi vardır ki, bunun da Arapça olarak yayınlanmış olanı elimizdedir. Bu şerhlerinde İbn Rüşd, Aristoteles'in orijinal metinlerini ve fikir düzenini takip etmemiştir. Ama, onun şerhleri, tamamen tarihi bir değer taşırlar.

İbn Rüşd, sadece Aristoteles'in felsefesini açıklayan, onu Batı'ya tanıtan bir yorumcu değildir; o, aynı zamanda felsefe ve ilahiyat konularına eleştirel bir bakışla yaklaşmış bir düşündürdür de. Öğretisi, Doğu dünyasında pek taraftar bulamamış, düşünceleri İslam dünyasında ilgi uyandıramamış, bu nedenle pek izleyicisi olmamıştır. Buna karşılık Batı dünyasında özellikle Yahudilikte ve Latin Skolastiğinde etkisi büyük olmuş, felsefesi geniş kitlelere yayılmış, yapıtlarıyla ilgili çalışmalar Latin İbn Rüşdçülüğü adı altında 17.yüzyıla kadar sürmüştür.

Eserleri arasında felsefi fikirlerinin bariz olarak ortaya çıktığı belli başlıcaları '*el-Faslu'l-Makal*', '*Tehafütü't-Tehafüt*', '*el-Keşfu'l-Menahicu'l-Edille*', '*el-İttisal*', '*Bidayetü'l-Müçtehid*' dir. Bu, İbn Rüşd'ün fıkıh konusunda, hilaf türünde yazdığı eser olup, alanında başvuru eseri olarak kullanılmıştır. Onun, Tıbbaya ilişkin kaleme aldığı *Külliyat*'ı İbn Sina'nın *Kanun*'u kadar önemlidir. Latinceye de tercüme edilmiş olan bu eser, ne var ki İbn Sina'nınkinden daha az meşhur olmuştur.

Felsefe-Din İlişkisi: Felsefe-Din İlişkisi, hakikaten son derece önemli bir problem olarak İslam Dünyasını da uzun yıllar meşgul etmiştir. Onun, din ile felsefenin uyumlu olduğunu göstermek üzere kaleme almış olduğu '*el-Faslu'l-Makal*'ında bu probleme getirdiği çözüm, gerçekten dahiyanedir. İbn Rüşd, eserine, felsefe yapmanın İslam hukukuna göre caiz olup olmadığını, şeriat tarafından tavsiye veya emredilip emredilmediğini ele alarak başlar. Ona göre, felsefe, din tarafından emir ve tavsiye edilmiştir. Şöyle ki: Kur'an'daki '*ey akıl sahipleri! İyice düşünüp değerlendirin*'... gibi birçok ayet, insanı, kainat ve varlıklar hakkında düşünmesi için felsefe tahsiline, dolayısıyla burhani, hitabi, cedeli, sofistai kıyaslara başvurarak istidlal etmesi (akıl yürütmesi) hususunda teşvik etmektedir. Çünkü felsefenin görevi, bilindiği üzere, varlıklar üzerinde düşünüp, onları hakikati bilmeye götüreceği şekilde değerlendirmektir. Dinin hedefi ise, doğru görüş ve doğru eyleme ulaştırmaktır. Demek ki

din, felsefeyle karşılaştırılabilir. Çünkü, felsefenin iş ve amacı dininkiyle aynıdır. Hatta, din ile felsefe ona göre ikiz kardeştir. Onlar, doğaları gereği birbirini çok sever. Allahın varlığı, peygamberlik ve öldükten sonra dirilme, dinin inanılması zorunlu üç temel konusu; üç temel ilkesidir. Ancak, bu ilkelerden birini inkar eden ona göre kafir olur. Yoksa, filozofların alemin kudemine olan inançları, Allahın cüz'ileri bildiğini inkar etmeleri ve cismani haşrı kabul etmemeleri gibi konularda, Gazali'nin '*Tehafütü'l-Felasife*' ('*Filozofların Tutarsızlığı*') sinde ettiği gibi, küfürle itham edilmeleri doğru ve uygun olmaz. İbn Rüşd, bu konudaki fikirlerini Gazali'nin bu kitabına cevaben kaleme almış olduğu '*Tehafütü'-Tehafüt*' ('*Tutarsızlığın Tutarsızlığı*') ünde gayet net bir biçimde açıklamış; aynı zamanda burada Gazalinin de tutarsızlıklarını göstermiştir. Esasında, İbn Rüşd'e göre filozoflar, küfürle itham edilmemek için batını (içsel- öze yönelik) yorumlarını halka açıklamamalıdır.